

บทความวิจัย

เรื่อง อิทธิพลศิลปะจีนในสถาปัตยกรรมสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3)

: กรณีศึกษาวัดราชโอรสาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดเทพธิดาราม

โดย

นางสาวดลณภัส ศรีสิงห์

รหัสนักศึกษา 05590610

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2562

ลิขสิทธิ์ของคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ชื่อบทความวิจัย	อิทธิพลศิลปะจีนในสถาปัตยกรรมสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) : กรณีศึกษาวัดราชโอรสาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดเทพธิดาราม
ผู้เขียน	นางสาวดลณภัส ศรีสิงห์
อาจารย์ที่ปรึกษาบทความวิจัย	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรพร ภู่งศ์พันธุ์
สาขาวิชา	เอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์
ปีการศึกษา	2562

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง อิทธิพลศิลปะจีนในสถาปัตยกรรมสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) : กรณีศึกษาวัดราชโอรสาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดเทพธิดาราม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะศิลปะจีนในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) และเพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ศิลปะจีนเป็นที่นิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3)

ผลการศึกษาพบว่าสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบใหม่ที่เรียกว่า “สถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม” ซึ่งจะมีลักษณะที่ผิดแปลกจากแบบประเพณีเดิมจากเคยมีการใช้ไม้ในการทำหน้าบัน เปลี่ยนมาเป็นการก่ออิฐถือปูนทั้งหมด ทั้งเพื่อความสวยงามและความแข็งแรงคงทน นอกจากนี้ยังใช้ความเชื่อแบบคตินิยมมาใช้ในการตกแต่งภายในผนังโบสถ์ที่เป็นรูปสัตว์ ดอกไม้ เทพเจ้าต่างๆ ตามความเชื่อของชาวจีน ส่วนปัจจัยที่ทำให้ศิลปะจีนเป็นที่นิยมเกิดจากการเข้ามาค้าขายของชาวจีนเป็นผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ความรู้ อีกทั้งชาวจีนยังได้นำศิลปวัตถุของจีนเข้ามาในไทย ส่งผลให้เกิดอิทธิพลต่อการสร้างงานศิลปะไทยผสมกับจีน

คำสำคัญ : ศิลปะจีน, สถาปัตยกรรม, พระราชนิยม, รัชกาลที่ 3

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยเรื่อง อิทธิพลศิลปะจีนสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) : กรณีศึกษาวัดราชโอรสาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดเทพธิดาราม เป็นส่วนหนึ่งของรายวิชา 450112 การศึกษาเอกเทศ (INDEPENDENT STUDY)

บทความวิจัยชิ้นนี้สามารถสำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับการกรุณาอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรพร ภู่งศ์พันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษางานวิจัย ที่กรุณาให้คำแนะนำและให้คำปรึกษา ตลอดจนการปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ด้วยความเอาใจใส่อย่างดียิ่ง จนทำให้งานวิจัยในครั้งนี้เสร็จสมบูรณ์ ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณอาจารย์อย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ และขอขอบคุณครอบครัว และเพื่อนๆ ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ ตลอดจนให้กำลังใจ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้การศึกษาวิจัยในครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยหวังว่า งานวิจัยฉบับนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจ หากมีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดประการใด ข้าพเจ้าก็ขออภัยไว้ ณ ที่นี้

ดลณภัส ศรีสิงห์

อิทธิพลศิลปะจีนในสถาปัตยกรรมสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) :

กรณีศึกษาวัดราชโอรสาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดเทพธิดาราม

จีนมีความสัมพันธ์กับไทยผ่านระบบบรรณาการมาตั้งแต่สุโขทัย จนกระทั่งสมัยต้นรัตนโกสินทร์ชาวจีนได้อพยพมาทำมาหากินและตั้งรกรากมากขึ้นเนื่องจากจีนมีปัญหาทางการเมือง และการเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้เกิดปัญหาคือประชาชนยากจนแร้นแค้น จึงให้ชาวจีนอพยพเข้ามาประกอบอาชีพต่าง ๆ เช่น กรรมกร แรงงาน บางคนก็นำเงินมาลงทุนทำกิจการต่าง ๆ

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) พระองค์ทรงมีประสบการณ์ในการทำการค้ากับต่างประเทศ โดยเฉพาะจีน จึงทำให้พระองค์ทรงรู้ดีว่าการค้ากับจีนก่อให้เกิดรายได้จำนวนมาก เพราะพระองค์ต้องการแสวงหารายได้เพิ่มขึ้นเพื่อนำเงินมาใช้จ่ายในการทำนุบำรุงประเทศ รวมไปถึงการศาสนาด้วย โดยรายจ่ายที่เห็นได้ชัดเจนในรัชกาลนี้ คือ การสร้างและปฏิสังขรณ์วัดวาอารามต่าง ๆ ในกรุงเทพมหานคร เช่น วัดราชโอรสาราม วัดพระเชตุพลวิมลมังคลาราม วัดสุทัศน์เทพวราราม ซึ่งชาวจีนมีส่วนสำคัญในการนี้ด้วย

ในสมัยรัชกาลที่ 3 มีงานศิลปกรรมจีนผสมผสานกับไทยที่เรียกว่า “ศิลปะแบบพระราชนิยม” ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ วัดราชโอรสาราม ที่รูปแบบของหลังคาเป็นแบบจีนแต่มีกระเบื้องแบบของไทย ไม่มีใบระกาช่อฟ้า หน้าบันประดับด้วยกระเบื้องสีต่าง ๆ แต่งเป็นรูปแจกันและดอกเบญจมาศ มีรูปสัตว์ต่าง ๆ มาตกแต่งตามคติของจีน คือ มังกร หงส์ นกยูง ตอนล่างเป็นภาพวิวิทัศน์มีบ้านเรือน สัตว์เลี้ยง ตามขอบประตูประดับด้วยกระเบื้องสีและถ้วยชามล้อมรอบ บานประตูประดับด้วยมุกลายมังกรต้นเมฆ ด้านในเขียนรูปทวารบาลแบบจีน ผนังด้านในอุโบสถเขียนเป็นลายเครื่องบูชาแบบจีน มีฮก ลก ชิว และข้างบนเพดานมีการเขียนดอกเบญจมาศสีแดง จะเห็นได้ชัดว่าศิลปกรรมแบบจีนนั้นจะไม่มีช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ การสร้างวัดที่มีสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมนี้ทำให้เศรษฐกิจไทยและจีนได้พากันสร้างวัดโดยเสด็จพระราชกุศล และเกิดผลดีต่อทางพระพุทธศาสนามากขึ้น

บทความวิจัยเรื่อง อิทธิพลศิลปะจีนในสถาปัตยกรรมสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) : กรณีศึกษาวัดราชโอรสาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดเทพธิดาราม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา ลักษณะศิลปะจีนในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) และเพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ศิลปะจีนเป็นที่นิยมในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3)

สถาปัตยกรรมก่อนสมัยรัชกาลที่ 3

หลังเสียกรุงศรีอยุธยา พ.ศ.2310 บ้านเมืองถูกทำลายยับเยินเนื่องจากเกิดสงครามระหว่างไทยและพม่า จึงทำให้ช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก (รัชกาลที่ 1) เริ่มสถาปนากันเมืองใหม่ มีการฟื้นฟูเศรษฐกิจ เพื่อสร้างบ้านเมืองให้เป็นปึกแผ่น อีกทั้งพระองค์ยังทรง

บูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอารามเป็นจำนวนมาก ทรงชวนพระบรมวงศานุวงศ์ และผู้ที่มีกำลังทรัพย์ในการบูรณะวัดต่าง ๆ ใกล้เคียง เพื่อได้ใช้วัดวาอารามนี้เป็นสถานที่ยึดเหนี่ยวจิตใจให้เป็นหนึ่งเดียวกัน

ในการสร้างปราสาทราชมนเฑียรและวัดวาอาราม ยังยึดตามแบบอย่างประเพณีนิยมตั้งแต่สมัยอยุธยา นายช่างผู้สืบสานงานช่างทุกสาขายังคงสร้างงานตามแบบแผนของอยุธยาและมีการขนานนามสถานที่หลายแห่งให้เหมือนสถานที่ที่เคยมีในสมัยอยุธยา (นฤพร เสาวนิตย์, 2549 : 9) เช่น การลอกเลียนแบบพระที่นั่งพระศรีสรรเพชญ์ปราสาทที่กรุงศรีอยุธยา นำมาเป็นอย่างดีในการสร้างเป็นพระที่นั่งอมรินทราภิเษกมหาปราสาท และได้ใช้ในการประกอบพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อพ.ศ.2328 แต่ต่อมาเมื่อพ.ศ. 2332 อสนีบาตตกที่หน้ามูขุดจ์ของพระที่นั่งองค์นี้สร้างด้วยไม้ทั้งองค์ จึงเกิดเพลิงไหม้เสียหาย จึงต้องรื้อถอนออก และสร้างพระมหาปราสาทแบบจตุรมุขขึ้นใหม่ขึ้นเท่าพระที่นั่งสุริยาศอมรินทรในสมัยอยุธยา ได้รับพระราชทานนามใหม่ว่า “พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท” (กฤษณา หงส์อุเทน, 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2561 : 10)

ลักษณะทั่วไปของสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 1 นี้มีการสืบทอดลักษณะทางความคิดในการออกแบบประเพณีนิยมสมัยอยุธยา โดยมีอุดมคติร่วมยุคสมัยก็คือ “ครึ่งบ้านเมืองดี” (ชาติรี ประภิตนทการ, 1 มกราคม-มิถุนายน 2556 : 248) เพื่อต้องการจะย้อนไปเหมือนสมัยอยุธยาตอนปลาย ซึ่งถือว่าเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมอยู่ในจุดสูงสุด ที่สามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ทุกประการ (เรื่องราวสถาปัตยกรรม, ออนไลน์, 2559) ในการก่อสร้างอาคารนั้นจะสร้างให้ฐานแน่นโค้งรับกับหลังคาที่เรียกว่า ฐานแน่นโค้งแบบตอกห้องข้างหรือห้องสำเภาของฐานอาคาร (สมใจ นิมเล็ก, 2530 : 2) เป็นสถาปัตยกรรมที่ได้รับการเปลี่ยนแปลงจากรัชกาลที่ 1 บ้าง ไม่ถึงกับแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงยกเล็ก แต่เป็นการสร้างใหม่ให้มีความมั่นคง เช่น พระที่นั่งจักรพรรดิพิมาน พระที่นั่งไพศาลทักษิณ และพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เป็นต้น อีกทั้งยังนิยมสร้างเจดีย์ทรงกลมแบบลังกา

ลังกา และแบบทรงกรวยเหลี่ยมย่อมุม เช่น เจดีย์ 2 องค์ บริเวณมณฑลปราสาทพระเทพบิดร ภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม ต่อมา มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบของเจดีย์จากขอมให้เป็นแบบไทย มีลักษณะทรงเพียวและอ่อนช้อยมากกว่าของขอม เช่น พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

ต่อมาในสมัยสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (รัชกาลที่ 2) การฟื้นฟูภูมิปัญญาความรู้ต่าง ๆ จากสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายนั้นก็ถึงจุดอิมตัว งานศิลปะทุกแขนงก็ได้ถูกทำนุบำรุง โดยองค์พระมหากษัตริย์ ส่วนงานสถาปัตยกรรมนั้นไม่ได้มีการก่อสร้างใหม่ สิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ตอนสถาปนาบ้านเมืองสมัยรัชกาลที่ 1 ยังมีสภาพที่ดี แต่มีงานก่อสร้าง คือ การปรับปรุงสวนขวาเพื่อขยายอาณาเขตให้กว้างขึ้น มีการตกแต่งก่อสร้างภูมิทัศน์ และขยายพระราชมนเฑียรที่ประทับที่สร้างมาตั้งแต่รัชกาลที่ 1 ส่วนงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาในสมัยรัชกาลที่ 2 นี้มีไม่มาก พระอารามหลวงที่ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ใหม่มีเพียงแห่งเดียวคือ วัดอรุณราชวราราม

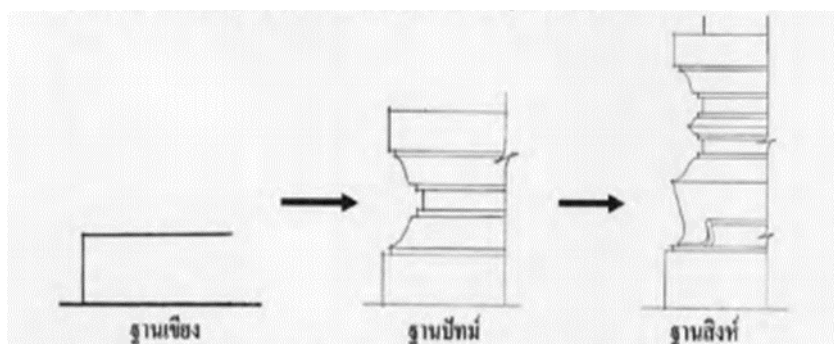
สถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 3

เมื่อเข้าสู่ยุคปลายรัชกาลที่ 2 ได้เริ่มมีการค้าขายกับต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะกับจีน ผลจากการค้าขายนี้ทำให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมเกิดขึ้น ศิลปวัตถุหลากหลายจากประเทศจีนก็ได้เข้ามาในประเทศไทย เช่น ตุ๊กตาหินแบบจีนรูปร่างต่าง ๆ นำมาประดับในพระอารามหลวงและในพระราชวัง หินแกรนิตชนิดต่าง ๆ ก็นำมาปูสวน ปูถนนตามวัดต่าง ๆ ในขณะนั้นมีคนจีนที่อพยพเข้ามาเป็นแรงงานและช่างฝีมือในไทย ส่งผลให้เกิดอิทธิพลต่อการสร้างงานศิลปะไทยผสมกับจีน จึงมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบประเพณีนิยมที่มีการสืบเนื่องมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เริ่มมีการผสมผสานกับอิทธิพลต่างชาติมากขึ้น ทำให้เกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบใหม่เกิดขึ้น ในช่วงสมัยสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) เรียกว่า “สถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม”

เมื่อยังดำรงพระอิสริยยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ทรงโปรดงานช่างเป็นอย่างมาก และยังทรงมีบทบาทในการสอนงานช่างต่าง ๆ ของสมเด็จพระบรมราชชนก อีกทั้งยังทรงศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงมีส่วนเกี่ยวข้องในการก่อสร้างภายในวัดวาอารามทำให้ปรากฏผลงานศิลปะการช่างและสถาปัตยกรรมเป็นจำนวนมาก กระทั่งเสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ วัดกุสุมาลย์ พระบรมมหาราชวัง และพระอารามหลวงที่สร้างมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 เริ่มชำรุดทรุดโทรม ที่สร้างค้างมาตั้งแต่รัชกาลก่อนหน้า พระองค์จึงมีพระราชศรัทธาที่จะก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอารามให้เฟื่องฟูในพระพุทธศาสนา ทรงเสด็จออกตรวจงานช่างเพื่อแก้ไขอย่างสม่ำเสมอ มีการนำเทคนิค วิธีการ และวัสดุใหม่ๆ ในการสร้างงานศิลปะ พระองค์ทรงโปรดศิลปกรรมจีน และเห็นชอบในการนำศิลปกรรมแบบจีนมาประยุกต์ หรือปรับปรุงใช้ให้เป็นประโยชน์กับสถาปัตยกรรมไทย พระองค์จึงส่งเสริมและบำรุงงานช่างทุกสาขาจนเจริญรุ่งเรือง งานก่อสร้างที่สำคัญที่จะเป็นสิ่งที่สามารถยืนยันว่ามีอิทธิพลศิลปะจีนในราชสำนัก คือ “สวนขวา” และสามารถโยงไปถึงการก่อกำเนิดสถาปัตยกรรมไทยผสมอิทธิพลศิลปะจีนในเวลาต่อมา (นฤพร เสาวนิต, 2549 : 12)

ลักษณะของสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในสมัยรัชกาลที่ 3

1. ฐาน โดยทั่วไปเป็นฐานก่ออิฐถือปูน มีลักษณะเดียวกับฐานของโบสถ์วิหารที่สร้างขึ้นตามแบบประเพณีเดิมของไทย

รูปภาพที่ 1 แสดงลำดับฐานานาคักดิ์ของฐานโดยสังเขป

ที่มา: นฤพร เสาวนิตย์. “รูปแบบสถาปัตยกรรมพระอารามหลวงในพุทธศาสนาที่สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ในช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล,” (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549) 434.

รูปภาพที่ 2 ฐานสิงห์ วัดกัลยาณมิตร

ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

2. ตัวอาคารมีพื้นที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามีระเบียงและเสาล้อมรอบหรือมีมุขหน้าหลัง หรือมีมุขข้าง ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปตามแบบประเพณีไทย

รูปภาพที่ 3 ตัวอาคารพระอุโบสถ วัดราชโอรสาราม

ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

3.เสาโดยทั่วไปเป็นเสาก่ออิฐถือปูน หน้าตัดของเสามีทั้งสี่เหลี่ยมจัตุรัสและสี่เหลี่ยมผืนผ้า ไม่มีบัวหัวเสา ปลายเสาจะเรียวเล็กน้อยเพื่อให้รับกับการสอบเข้าหาของผนังตามแบบประเพณีเดิมของไทย

รูปภาพที่ 4 เสาแบบก่ออิฐถือปูน วัดเทพธิดาราม

ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

4.ซุ้มประตู-หน้าต่าง ทำเป็นซุ้มปูนปั้นติดกับผนังทรงดอกไม้ ทรงมงกุฎต่อยอดบันแถลง ลวดลายแบบฝรั่งปิดทองหรือประดับกระเบื้องเคลือบ มีชื่อเฉพาะว่า “ซุ้มเรือนแก้ว” บางแห่งมีช่องประตูและหน้าต่างเป็นวงกลมหรือแปดเหลี่ยมแบบจีน

รูปภาพที่ 5 ซุ้มปูนปั้นติดผนังทรงดอกไม้ (หน้าต่าง) วัดราชโอรสาราม

ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

รูปภาพที่ 6 ซุ้มปูนปั้นติดผนังทรงดอกไม้ (หน้าต่าง) วัดราชโอรสาราม
ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

รูปภาพที่ 7 ซุ้มปูนปั้นติดผนังทรงดอกไม้ (ประตู) วัดเทพธิดาราม
<http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

5.ประดับตกแต่งอาคารด้วยสัญลักษณ์ลวดลายแบบมณฑลจีน มีทั้งที่เป็นสัตว์ ลายพฤกษชาติ
 ธรรมชาติ เทพเจ้า และวัตถุต่าง ๆ

รูปภาพที่ 8 การประดับตกแต่งอาคารลวดลายแบบจีน วัดราชโอรสาราม
 ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

รูปภาพที่ 9 การประดับตกแต่งอาคารลวดลายแบบจีน วัดโอรสาราม
 ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

รูปภาพที่ 10 การประดับตกแต่งอาคารลวดลายแบบจีน วัดโอรสาราม
ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

6.ผนังภายในบางแห่งเป็นภาพวรรณคดีจีนและภาพเครื่องใช้แบบจีน บางแห่งเป็นภาพแบบงานจิตรกรรมแบบไทยประเพณีผสมภาพจิตรกรรมอาคารแบบจีน

รูปภาพที่ 11 ภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบจีน วัดราชโอรสาราม
ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

รูปภาพที่ 12 ภาพจิตรกรรมฝาผนังแบบจีน วัดราชโอรสาราม
ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

7. หลังคาทำเป็นแบบทรงซ้อนชั้นและชอยดัดพื้นแบ่งหลังคาออกเป็นส่วนๆ บริเวณดัดล่างของหลังคาซ้อนชั้นทำเป็นกันสาดโดยรอบ หน้าจั่วทรงสามเหลี่ยมก่ออิฐตันบางแห่งทำเป็นหน้าบันสองระดับมีลวดบัวคั่นแบ่งกลาง ฉาบปูนปั้นปูนประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องเคลือบ ไม่มีไชราและไม่ประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ นาคสะดุ้ง แต่จะปั้นปูนแทนเป็นหน้ากระดาน ทำเป็นหน้าบัน

รูปภาพที่ 13 หลังคาทรงซ้อน วัดราชโอรสาราม
ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

รูปภาพที่ 14 หลังคาทรงซ้อน วัดราชโอรสาราม
ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

รูปภาพที่ 15 หน้าบัน วัดราชโอรสาราม
ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

รูปภาพที่ 16 หน้าบัน วัดกัลยาณมิตร

ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

รูปภาพที่ 17 หน้าบัน วัดเทพธิดาราม

ที่มา: <http://www.resource.lib.su.ac.th/web-temple/>

การตกแต่งตัวอาคารทั้งภายในและภายนอกด้วยงานศิลปกรรมแบบจีน

1. หน้าบัน

การประดับหน้าบันจำแนกเป็นแบบต่างๆได้ดังนี้

- แบบที่มีดอกไม้ล้วน ๆ
- แบบที่มีลายดอกไม้ นก และสัตว์อื่น ๆ
- แบบที่มีภาพเครื่องมงคลหรือเครื่องบูชาตามแบบจีน
- แบบที่มีรูปทิวทัศน์ผสมกับลายดอกไม้

2.บันไดทางขึ้นระเบียง

บันไดที่พาจากพื้นลานขึ้นไปสู่ระเบียงทางด้านสกัดหรือทางด้านข้างก็ตาม ที่โคนบันไดทั้งสองข้างจะประดับด้วยจำหลักหินสิ่งทีโตะจีนอยู่บนแท่นสี่เหลี่ยม ขนาดของสิ่งโตะจะใหญ่ หรือเล็กเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับขนาดของบันได

3.พนักระเบียง

ชนิดโปร่ง ส่วนที่โปร่งจะกรุด้วยกระเบื้องปฐเคลือบสีแบบจีน มีทั้งชั้นเดียว และแบบสองชั้นทั้งด้านนอกและด้านใน บางแห่งอาจปิดกั้นด้วยลูกแก้วหรือลูกกรงกระเบื้องเคลือบแบบจีนเช่นกัน

ชนิดทึบ ด้านนอกมักกรุด้วยกระเบื้องปฐแบบจีน

4.ซุ้มประตูและหน้าต่าง

เปลี่ยนจากแบบประเพณีเดิม เช่น ซุ้มแบบบันแถลง และซุ้มทรงมณฑป มาเป็นงานปูนปั้นติดผนัง มีชนิดต่าง ๆ คือ ซุ้มทรงดอกไม้ ซุ้มทรงมงกุฎยอดบันแถลง และซุ้มทรงอย่างเทศ ภายหลังก็จะเป็นดอกเบญจมาศ ดอกพุดตาน และลายดอกไม้อื่น ๆ สำหรับซุ้มทรงอย่างเทศ ใช้ลายปูนปั้นแบบฝรั่ง รูปดอกไม้แน่นมักเป็นจานหรือชามกระเบื้องเคลือบสีมาประดับ บางแห่งก็ใช้เครื่องกระเบื้องเคลือบสีล้วนในการทำเป็นรูปดอกไม้ ใบไม้ และผลไม้ มาผูกเป็นลายประดับอย่างสวยงาม

5.บานประตูและหน้าต่าง

บานประตูบางแห่ง เช่น วัดโอรสารามบานประตูด้านนอกเป็นงานลงรักประดับมุกลายมังกรเมฆแบบจีน (ฮุ่นเหล็ง) ล้อมด้วยลายดอกเบญจมาศสลัปลายอาวุธจีน ด้านในเป็นงานเขียนรูปทวารบาลเป็นทหารจีน บานหน้าต่าง ด้านนอกได้เปลี่ยนมาเป็นลายปูนปั้นลงบนตัวบานแทนการประดับมุก จากที่เคยเป็นงานลงรักประดับมุกลายมังกรต้นเมฆเช่นเดียวกับประตู ด้านในของบานหน้าต่างเขียนรูปดอกไม้ลายเฟื่องสีทอง ที่พระวิหารพระพุทธไสยาสน์นั้น บานประตูและหน้าต่างด้านนอก ประกบไปด้วยงานปูนปั้นรูปเสี้ยววงแบบไทยยืนบนลายประแจจีน ประกอบด้วย แจกันดอกไม้และพานผลไม้ต่างชนิดในแต่ละช่อง ด้านในเขียนรูปนกสอดตามแบบจีน

6.เพดาน

เพดานของวัดราชโอรสาราม เพดานของมุขเฉลียงเขียนลายดอกเบญจมาศและลายอื่น ๆ แบบจีนด้วยทอง และผ้าพื้นขาว เพดานของวิหารพระพุทธไสยาสน์ เขียนลายดอกเบญจมาศและนก ซึ่งทั้งสามนี้หมายถึง ฮก ลก ชิว

7. मुखหน้าและหลัง

मुखหน้าและหลังของโบสถ์และวิหารบางแห่ง หน้าประตูทางเข้า และบนราวพนักกระเบื้องใกล้บันได จะมีรูปสลักหินจีนขนาดต่าง ๆ มาประดับ ถือว่าเป็นธรรมเนียมว่าต้องมีรูปทวารบาลยืนเฝ้า หรือรักษาประตู

8.ผนังภายใน

อิทธิพลศิลปะจีนในงานจิตรกรรมเริ่มปรากฏตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 2 และมีมากเรื่อย ๆ ในสมัยรัชกาลที่ 3 หลายวัดมีภาพที่เขียนจากฝีมือช่างจีนแท้ ภาพเหล่านั้นเป็น ภาพในวรรณคดีจีน และภาพเครื่องใช้แบบจีน นอกจากนี้จะเขียนภาพตามคติจีนแล้ว จิตรกรรมฝาผนังที่เป็นภาพพระพุทธรูปประวัติ หรือภาพนิทานไทย ก็ได้มีการเขียนแทรกอาคารแบบจีน และผู้คนแต่งกายแบบจีนเข้าไปด้วย

ตัวอย่างวัดในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่สร้างตามสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยม

วัดในสมัยรัชกาลที่ 3 ที่สร้างตามสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในที่นี้จะยกตัวอย่างให้เห็น 3 วัด คือ

วัดราชโอรสาราม

วัดโอรสาราม หรือวัดจอมทอง เริ่มก่อสร้างเมื่อพ.ศ. 2364 ปลายสมัยรัชกาลที่ 2 และสร้างเรื่อยมาในสมัยพระองค์เอง เป็นเวลา 14 ปี จึงเสร็จสมบูรณ์ ถือว่าเป็น ได้นำระบบการก่อสร้างของจีนมาประยุกต์ใช้เข้ากับแบบก่อสร้างของไทยได้อย่างดี ในการออกแบบรูปทรงหลังคาโบสถ์วิหารใหม่ได้นำรูปทรงเก๋งจีนมาผสมผสานกับระบบการก่อสร้างของไทยสมัยก่อนอยุธยาและสมัยอยุธยาตอนต้น ภายนอกทำเป็นพาล โดยมีส่วนเรียงรองรับชายคาปีกนกรอบอาคาร เสาของโบสถ์วิหารมักเป็นเสาสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ปลายเสาสอบเข้าเล็กน้อย มุมเสาปาดเหลี่ยม ไม่มีบัวหัวเสา ไม่มีคันทวย ด้านหน้าและด้านหลังอาคารมักทำมุขยื่นออกมา หลังคาโบสถ์ การปฏิสังขรณ์วัดจอมทอง และการสถาปนาวัดราชโอรสจึงถึงได้ว่าเป็นงานศิลปกรรมแบบพระราชนิยมแห่งแรกที่มีคุณค่า ทั้งด้านประวัติศาสตร์ และด้านประวัติศาสตร์ศิลป์ของไทย ความงามของวัดนี้ ทำให้ เซอร์จอห์น ครอว์เฟิร์ด ราชทูตอังกฤษที่เข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีในสมัยรัชกาลที่ 2 ได้เขียนบันทึกว่า “เป็นวัดที่สร้างขึ้นได้อย่างงดงามที่สุดของบางกอก” (ธนภัทร ลีมหัสสนียกุล, ออนไลน์ : 2562)

ตัวอย่างลักษณะทางสถาปัตยกรรมจีนของวัดราชโอรสาราม

หลังคา จากเดิมที่เคยมีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ประดับเหมือนสถาปัตยกรรมแบบประเพณีนิยม ก็ได้เปลี่ยนมาเป็นหลังคาและหน้าบันก่อด้วยอิฐถือปูนแบบจีน เพื่อให้มีความคงทนถาวรต่อการใช้งาน ทำหลังคาให้เป็นทรงลู่ ๆ ลักษณะเป็นหลังคาลด 2 ชั้น ฝืนหลังคาแบ่งออกเป็น 3 ตับ มุงกระเบื้องสีแบบไทย

ฐานและเสา มีลักษณะเป็นฐานเขียง มีลักษณะใกล้เคียงกับฐานแบบสถาปัตยกรรมจีนมาก มีการใช้เสาสี่เหลี่ยมในการหลบมุม

ประตู มี 4 ช่องเจาะช่องเข้าทางด้านสกัดของตัวอาคาร ตัวบานเป็นไม้หนา ด้านนอกลงรักประดับมุก ลายมังกรต้นเมฆห้าเล็บ ล้อมกรอบด้วยลายดอกเบญจมาศสลบลายอาวูจจีน ส่วนด้านในบานประตูเขียนรูป ทวารบาลทหารจีนยืนรักษาประตู

หน้าต่าง มี 10 ช่อง ตัวบานเป็นไม้ ด้านนอกเป็นลายปูนปั้นปิดทองเป็นรูปมังกรต้นเมฆห้าเล็บ เช่นเดียวกับประตู ด้านในเขียนรูปพวงระย้าห้อยเป็นชั้น ๆ

เรือนแก้วหรือซุ้มประตูหน้าต่าง ประดิษฐ์เป็นปูนปั้นปิดทองลายเครือเถา ดอกเบญจมาศ บุด้วย กระดาษสี กรอบและประตูหน้าต่างด้านนอกเขียนเป็นลายรดน้ำรูปกอบัว

การใช้กระเบื้องปูแบบจีน กระเบื้องส่วนใหญ่ใช้กรุตามผนังกระเบื้องของอาคาร เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ใช้ตกแต่งอาคารทั้งภายนอก และภายใน เช่น หน้าบัน จะใช้วัสดุ รูปแบบ คติความเชื่อของชาวจีนมาสร้างงาน ศิลปกรรม โดยการใช้เครื่องเคลือบดินเผาสำเร็จรูปที่นำเข้ามาจากจีน ที่มีลวดลายรูปแบบต่างๆมาประดับ ตกแต่ง การใช้เครื่องเคลือบชิ้นเล็กที่ยุบมาจากถ้วยชาม การเขียนและระบายสี และการใช้ปูนปั้นเป็นโครงลาย และใช้เครื่องเคลือบประดับ (อภิเชก เทพคุณ, 2535 : 117)

ลักษณะการประดับตกแต่งหน้าบันและกรอบหน้าต่างทำจากกระเบื้องเคลือบ โดยนำเครื่องเคลือบมา ประกอบติดกับชั้นปูนของพื้นหน้าบันสร้างเป็นภาพคติแบบจีน รูปทิวทัศน์จำลอง มีบางส่วนที่เป็นลายดอกไม้ ใช้ วิธีการขึ้นรูปด้วยปูนปั้น แล้วนำเศษเครื่องเคลือบชิ้นเล็กๆมาประกอบ บางส่วนก็ใช้ถ้วยชามเคลือบแบบจีนมา ทำเป็นลายดอกไม้ ตรงกลางจะเป็นแจกันดอกไม้รับด้วยดอกเบญจมาศ ทั้งสองข้างเป็นรูปมังกร หงส์หันหน้า เข้าหาแจกัน มีนกยูงข้างละคู่ หันหน้าเข้าหาแจกัน และมีกระเช้าดอกไม้ห้อยลงมาจากยอดหน้าบัน ซึ่งกระเช้า นั้นมีผลไม้ ทับทิม ส้มมือ น้ำเต้า และอาวูจจีนผูกโบว์

ลวดลายที่ประดับหน้าบันพระอุโบสถ พระวิหารพระพุทธไสยาสน์ พระวิหารยืน และศาลาการเปรียญ ส่วนใหญ่จะแสดงออกในความหมายมงคล ตามคติจีน ก็คือ ฮก ลก ซิ่ว (อภิเชก เทพคุณ : 119) ซึ่งถือว่าคติทั้ง สามประการนั้นเป็นความหมายมงคลที่อวยพรให้แก่กัน

รูปสัญลักษณ์จากภาพสะท้อนให้เห็นถึงปรัชญาความคิดของจีน ที่มีความเชื่อที่ก่อมงคลให้มงคลแก่ ชีวิตอยู่ตลอดเวลา รูปสัญลักษณ์จีนจึงออกมาในหลายรูปแบบ ที่แทนการให้พรมงคล เช่น

รูปสัตว์ที่นำมาประดับหน้าบันที่มีความหมายตามคติมงคลจีน ฮก ลก ซิ่ว ได้แก่

ค่างขาว เป็นสัญลักษณ์แทนฮก เป็นที่หมายแห่งวาสนา

ไก่อ เป็นสัญลักษณ์ของลก แทนความหมาย ความมีลาภ ความมีโชค

กวาง แสดงถึงโศกสมบัติและเป็นสัญลักษณ์ความมีเกียรติยศ

กิเลน เป็นสัญลักษณ์แทนซิ่ว แสดงถึงความกรุณา และเที่ยงธรรม เป็นกลางดี แสดงถึงการมีอายุยืนยาว

ผีเสื้อ เป็นสัญลักษณ์แทนชีวิต หมายถึงความสนุกสนาน ความสวยงาม ความสุขชีวิตสมรส และยั่งยืน
รูปพฤกษชาติ และบุพผาชาติที่มีความหมายตามคติมงคลจีน ฮก ลก ซิ่ว ได้แก่

โบตั๋น ดอกโบตั๋น หรือดอกพุดตาน เป็นสัญลักษณ์แทนฮก ชาวจีนเชื่อว่าเป็นดอกไม้วิเศษ เนื่องจากถ้า
ปลูกต้นไม้อื่นล้อมรอบ ต้นไม้เหล่านั้นจะโน้มยอดเข้าหาดอกโบตั๋น ถือว่าเป็นราชีณีของดอกไม้ทั้งปวง

เบญจมาศ แสดงถึงความมั่งคั่ง เป็นความหมายของฮก และยังหมายถึงความร่ำรวย และชีวิตที่สุข
สบาย

ไผ่ เป็นสัญลักษณ์ของชีวิต แทนความหมายของความสันติสุข และอายุยืน
รูปผลไม้ที่มีความหมายตามคติมงคลจีน ฮก ลก ซิ่ว ได้แก่

ผลส้มมือ เป็นผลไม้ที่มีลักษณะคล้ายมือ ชาวจีนเรียกว่า มือพระพุทธเจ้า เป็นผลไม้ที่มีความสำคัญ
และกลิ่นหอม หายาก จึงถือว่าเป็นของมงคล เป็นเครื่องหมายของความอุดมสมบูรณ์ เป็นสัญลักษณ์แทนฮก

ผลทับทิม เป็นสัญลักษณ์แทนลก หมายถึง ความอุดมสมบูรณ์ และการมีลูกหลานมากมาย เหมือน
เมล็ดทับทิมภายในผลทับทิม ตามคติจีนมีความหมายแทนการแสดงของการมีโชค ความบริสุทธิ์ด้วยโภคทรัพย์
แก้วแหวนเงินทอง บุตรีธิดา ภรรยา และคนใช้

ผลท้อ เป็นเครื่องหมายของการมีอายุยืน แทนสัญลักษณ์ของชีวิต
รูปอื่น ๆ ที่มีความหมายตามคติมงคลจีน ฮก ลก ซิ่ว ได้แก่

เหรียญคู่ เป็นสัญลักษณ์ของลก หมายถึง เทพเจ้าแห่งความร่ำรวย

เมฆ เป็นสัญลักษณ์ของลก แสดงถึงการให้ประโยชน์ เป็นฝน และความอุดมสมบูรณ์

แจกัน เป็นสัญลักษณ์ของชีวิต หมายถึงความประสานกลมกลืนชั่ววันรันดร ชัยชนะสูงสุด เหนือการเกิด
และการตาย

ประแจเงิน เป็นสัญลักษณ์ของชีวิต หมายถึง ความยั่งยืน และยืนยาว

นอกจากความหมายของ ฮก ลก ซิ่ว แล้วยังมีลวดลายอื่น ๆ ที่มีความหมายมงคล ได้แก่

มังกร เป็นสัตว์โบราณ และสัตว์ใหญ่ ในร่างกายของมังกรมาจากสัตว์ 9 ชนิด คือ เขาจากกวาง หูจาก
วัว หัวจากอูฐ ตาจากปีศาจ คอจากงู ท้องจากหอยแครงยักษ์ เกล็ดจากปลาตะเพียน เล็บจากนกอินทรี ฝ่า
เท้าจากเสือดอ ซึ่งมังกรจีนถือว่าเป็นสัตว์ที่ให้คุณ และเป็นสัญลักษณ์ของจักรพรรดิ หน้าที่ของมังกรจีนนั้น
ประกอบไปด้วย 1.รักษาวิมานเทพยดาและค้ำจุนวิมาน 2.ให้ลมและฝน 3.รักษาแม่น้ำลำธาร และ 4.เฝ้า
ชุมทรัพย์แผ่นดิน

หงส์ เป็นนกทิพย์ของจีน มีลักษณะต่าง ๆ ของสัตว์รวมกัน คือ หัวคล้ายไก่ฟ้าพญาลอ จงอยปากคล้าย นกนางแอ่น คอคล้ายเต่า ปลายที่ตัวคล้ายมังกร และมีหางอย่างปลา เป็นเครื่องหมายของจักรพรรดินี

สิงโต เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นผู้ปกครองสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งวัดในประเทศไทยมักมีสิงโตจีน จำหลักประดับหน้าวัด นอกจากนี้ยังหมายถึงผู้พิทักษ์รักษากฎหมาย ความน่าเชื่อถือ หรือผู้ที่มีวิญญู

เขามอ หรือโชดหิน แสดงถึงความคงทนถาวร แข็งแรง และความร่วมมืออย่างแน่นแฟ้น

หนังสือ เป็นเครื่องหมายของความคิดและลายมือ ส่วนมากมักเป็นรูปหนังสือผูกกริบบินยาว

ม้วนกระดาษ เป็นสัญลักษณ์ของนักปราชญ์ และยังเป็นสัญลักษณ์ของความสุก และรับผิดชอบต่อ ครอบครัว

สัญลักษณ์ของเซียนที่ปรากฏลวดลายประดับหน้าบันอาคารภายในวัดราชโอรสาราม มีดังนี้

น้ำเต้า เป็นสัญลักษณ์ของเซียนหลี่เถี่ยโก่ว (เป็นชายร่างอ้วน พุงพลุ้ย บางครั้งถือลูกท้อ สัญลักษณ์ ประจำตัว คือ พัด ที่สามารถพัดให้คนตายฟื้นคืนชีพอีกครั้ง)

กระบี่หรือกัณฑ์หย่น เป็นสัญลักษณ์ของเซียนลวี่ตงปิ่น (เป็นที่นับถือของช่างตัดผม และผู้เจ็บไข้ได้ป่วย มือขวาถือแส้แห่งเต๋า สัญลักษณ์ประจำตัว คือ ดาบคาดไว้ข้างหลัง)

กระเช้าดอกไม้ เป็นสัญลักษณ์ของเทพสตรีหลานไฉ่เหอ (เป็นสตรีในชุดสีฟ้า สวมรองเท้าข้างเดียว เป็นคนที่อุปถัมภ์คนขายดอกไม้ สัญลักษณ์ คือ กระเช้าดอกไม้ ได้รับการนับถือจากเทพีดอกไม้)

วัดกัลยาณมิตร

ในสมัยรัชกาลที่ 3 เจ้าพระยานิกรบดินทร์ (เจ้าสัวโต) เป็นบุตรของหลวงพิไชยวาริ (เจ้าสัวมั่ง) พ่อค้า ชาวจีนฮกเกี้ยน สมุหนายกต้นสกุลกัลยาณมิตร ได้อุทิศบ้านเรือน และที่ดินบริเวณใกล้เคียง จากเดิมที่เคยเป็นที่พำนักของพระภิกษุจีน มีกุฏิจีน และมีศาลเจ้าที่เรียกว่า “เกียนอันเกง” ที่ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของวัด เรียกหมู่บ้านแห่งนี้ว่า “หมู่บ้านกุฏิจีน” เมื่อซื้อที่ดินจึงได้สร้างวัดขึ้นเมื่อพ.ศ. 2368 ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ทรงมีส่วนช่วยในการสร้างพระวิหารหลวง และพระประธานพระราชทาน ชื่อ พระพุทธไตรรัตนนายก หรือ หลวงพ่อโต (ชำปอกง) พระองค์ทรงพระราชทานนามวัดใหม่ว่า “วัดกัลยาณมิตร” (นพรัตน์ ถาวรศิริภัทร, 2551 : 58)

ในสมัยรัชกาลที่ 3 ครั้งแรกพระองค์ทรงปฏิสังขรณ์วัดราชโอรสาราม มีความคล้ายคลึงกับแผนผังวัด กัลยาณมิตร เริ่มต้นด้วยการสร้างพระวิหารขึ้นก่อน จากนั้นสร้างศาลาการเปรียญ และพระอุโบสถ ซึ่งการสร้าง วัดกัลยาณมิตร ทำให้เห็นถึงสภาพบ้านเมืองที่มีเศรษฐกิจที่รุ่งเรือง เนื่องจากการจะสร้างวัดขนาดใหญ่โตจำเป็นต้องใช้ทุนทรัพย์ และแรงงานเป็นจำนวนมาก การค้าขายกับต่างประเทศจีน และชาวตะวันตก จึงทำให้มี

อิทธิพลของศิลปะจีน และศิลปะตะวันตกมามีส่วนในการประดับตกแต่งงานสถาปัตยกรรมภายในวัดอย่างสวยงาม การสร้างวัดนี้เองถือเป็นการบ่งบอกถึงสภาพเศรษฐกิจในสมัยนั้นด้วย (เรื่องเดียวกัน : 231)

ตัวอย่างลักษณะทางสถาปัตยกรรมจีนของวัดกัลยาณมิตร

ฐานพระอุโบสถ เป็นอาคารยกฐานสองชั้นเหมือนกับพระวิหารหลวง ชั้นล่างมีการก่ออิฐถือปูน ลักษณะฐานเป็นปูนปั้นแบบฐานสิงห์ ชั้นบนเป็นปูนปั้นฐานบัวคว่ำรับผนัง

บันได ลูกนอนของบันได มีการประดับหินทรายจีน ลูกตั้งนั้นกรุด้วยหินอ่อน ผนังบันไดใช้การก่ออิฐถือปูนแบบโค้ง หลังผนังประดับด้วยหินทรายจีนหลุมมเป็นบัวหลังเจียด ผนังบันไดชั้นล่างประดับด้วยหินทรายจีนแกะสลักเป็นรูปสิงโต หัวเสาเฉลียงแกะสลักหินทรายรูปตุ๊กตาทหารจีน

ผนังเฉลียง ตรงกึ่งกลางเสาบนพื้นเฉลียงเป็นแบบก่ออิฐถือปูน ลักษณะของการปั้นปูนคล้ายกับผนังพระวิหารหลวง แต่ในส่วนตัวผนังใช้ลูกมะหวดดินเผาเคลือบสีแบบจีนทับส่วนของหลังปั้นแบบบัวหลังเจียด

เสา มีในส่วนของเสาพระอุโบสถ 3 ส่วน ส่วนแรกคือ เสาพาไล มีลักษณะก่ออิฐถือปูนเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าปลายสอบขึ้น ลบเหลี่ยมมุมเสา เป็นบัวเล็บมือ ทาสีขาว ไม่มีบัวหัวเสา แต่ละเสามีพาไลวงรอบทั้งต้น ส่วนที่สอง คือ เสาเฉลียง ที่ตั้งสกัดอยู่ด้านหน้าและด้านหลัง ลักษณะคล้ายกับเสาพาไล แต่ไม่มีการเขียนลวดลายเหมือนเสาพาไล ส่วนที่สาม คือ เสาร่วมใน ก็ยังมีลักษณะเสาคล้ายกับเสาพาไลเช่นกัน แต่หน้าเสาแต่ละด้านนั้นเขียนลวดลายประจำบานบนพื้นหลังสีแดงที่คั่นด้วยลายเชิง ต่อจากลายเชิงเป็นลายประจำบานพื้นเหลือง แล้วเป็นลายเชิงอีกครั้ง

ผนัง เป็นรูปแบบการสร้างแบบก่ออิฐถือปูนเช่นกัน โดยมีผนังก่อที่มีความหนา เพื่อใช้รองรับน้ำหนักหลังคา โดยผนังพระอุโบสถภายนอกจะเป็นปูนฉาบเรียบไม่มีลวดลาย ผนังภายในเป็นการเขียนจิตรกรรม เล่าเรื่องเกี่ยวกับประเพณีไทย

ซุ้มประตูและซุ้มหน้าต่าง ซุ้มประตูเป็นแบบลวดลายพรรณพฤกษาแบบพระราชนิยม ปลายปิดทองประดับกระจกสีน้ำเงินเข้มเป็นสีพื้น กลางซุ้มด้านบนเป็นดอกพุดตานบนพื้นสีแดง ซุ้มหน้าต่างเป็นปูนปั้นลายพรรณพฤกษาประดับกระจกคล้ายซุ้มประตู พื้นหลังเป็นสีน้ำเงิน กลางซุ้มมีดอกพุดตานบนพื้นแดง

ผนังซุ้มประตู ลงสีพื้นดำเหมือนผนังประดับลวดลายปิดทองเป็นลายดาวเพดาน รูปวงกลม ด้านในฉลุลายปิด เป็นรูปหงส์ ค้างคาว ผีเสื้อ และดอกพุดตาน บนพื้นดำ ซุ้มหน้าต่างด้านนอกลงสีพื้นสีแดงไม่มีลวดลายประดับ ด้านในมีการฉลุลายติดทองเป็นรูปคล้ายกับผนังซุ้มประตู

หน้าบานประตูด้านนอกแกะสลักปิดทองเป็นลายทวารบาลชุนนางถือกระบี่ยืนเหยียบสิงโตจีน กรอบเขตหน้าประดับกระจกสี ด้านในเขียนสีเป็นรูปชุนนางจีนเหยียบบนตั้งเตี้ยบนพื้นหลังสีแดง หน้าบานหน้าต่าง ด้านนอกเขียนลายรดน้ำลงรักปิดทองเป็นชุนนางจีนคล้ายกับหน้าบานประตูแต่อาวุธเป็นตะจัน ยืนเหยียบหลังสิงโต บนพื้นสีดำ ด้านในมีการเขียนลวดลายเหมือนบานประตูบนพื้นแดง

หลังคา เป็นหลังคา 3 ตับ 2 ซ้อน มุงกระเบื้องหางมนเคลือบสี ไม่มีช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ แนวปีกนกยื่นพันเสาพาไลโดยรอบเล็กน้อย ไม่มีคันทวยรับชายคา หลังคาตบที่ 3 เป็นคาพาไล ใต้หน้าบันทั้งด้านหน้าและด้านหลังมีพาไล 1 ตับ มุงด้วยกระเบื้องหางมนเคลือบสี ชายคาตบแรกเป็นลายกระเบื้องเคลือบลายค้ำควา ตบที่สองประดับรูปผีเสื้อ ตบสุดท้ายเป็นไม้ทาสีแดงไม่มีกระเบื้องประดับชายคา

ฝ้าและเพดาน แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ฝ้าเพดานเหนือเฉลียงและส่วนพาไลโดยรอบทาสีแดงเขียนลายดอกพุดตาน ค้ำควา นก และผีเสื้อ ฝ้าเพดานภายในฉลุลายปิดทองเป็นดาวเพดานบนพื้นสีแดง

หน้าบัน เป็นชนิดกระเท่เซ (เครื่องก่อเป็นแผงทับ ไม่มีคูหาหน้าบันหรือไชราหน้าจั่ว) แบบหน้าบันชั้นลด หน้าบันพระอุโบสถก่ออิฐถือปูนเต็มหน้าบัน ไม่มีไชราหน้าจั่ว เป็นหน้าบันขนาดใหญ่ผืนเดียว ใช้กระเบื้องประดับเป็นเส้นออกเป็นสองส่วน ทำให้มองคล้ายกับว่ามีหน้าบันซ้อนอยู่อีกชั้น หน้าบันใช้กระเบื้องเคลือบตัดต่อเป็นชิ้นเล็ก ๆ เรียงตัวให้เกิดลวดลายแผงค่อนข้างละเอียด เป็นรูปดอกไม้ แบบลายก้านต่อดอก ใช้รูปสัตว์ในการประดับหน้าบัน ได้แก่ นกยูง และหงส์ ใต้หน้าบันเป็นรูปผีเสื้อที่ทำด้วยกระเบื้อง

ตัวอย่างที่แสดงให้เห็นถึงศิลปกรรมแบบพระราชนิยมในวัดกัลยาณมิตร

ซุ้มประตูโขนทวารศิลาแกะสลัก

เป็นซุ้มประตูที่มีสถาปัตยกรรมแบบจีนโดยใช้หินแกรนิตสลัก อนุบริเวณด้านหน้าของพระวิหารหลวงและประตูศาลาตรีมุข

ซุ้มประตูและกำแพงแก้ว

ในด้านทางเข้าข้างหน้าที่เข้าสู่พระอุโบสถ การเปรียญ และซุ้มประตูด้านข้างพระอุโบสถ เป็นลักษณะแบบกังฉิ่งผสมจีนเป็ลักษณะกระเท่เซปีกนก อาคารก่ออิฐถือปูน ไม่มีการตกแต่งหน้าบัน ซุ้มประตูหลังพระวิหารหลวงยกชั้นสูงสองชั้นเป็นหอรระฆัง

กำแพงแก้วเป็นลักษณะคล้ายกับการก่อกำแพงแก้ววัดทั่วไป คือ ก่ออิฐถือปูนทึบโดยรอบ มีการประดับด้วยกระเบื้องปรุกระเบื้องเคลือบสี

ศาลาแก่งอเนกประสงค์

เป็นอาคารแบบก่ออิฐถือปูน ยกพื้นสูงเล็กน้อย ลักษณะคล้ายกับกังฉิ่งผสมฝรั่ง หน้าบันนั้นก่ออิฐเต็ม ไม่มีการตกแต่งลวดลาย ตั้งอยู่ระหว่างพระอุโบสถ และพระวิหารหลวง

เจดีย์บรรจุอัฐิเจ้าพระยานิกรบดินทร์ (โต กัลยาณมิตร)

เป็นเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้ 12 ตั้งบนฐานแปดเหลี่ยมประดับหินอ่อน มีกำแพงล้อมรอบมีบันไดขึ้นลงสองด้าน มีฉาบประคัลหินแบบจีนประดับสีมุกกำแพง

เจดีย์ถะจีน

สร้างขึ้นด้วยหินแกรนิต มีลักษณะเป็นแปดเหลี่ยมแบบยอดห้าชั้น ยกฐานสูง มีกำแพงแก้วล้อมรอบ ยอดถะมีการแกะสลักเป็นยอดปราสาท มีถะขนาดเล็กล้อมรอบทั้งสี่มุม

ศาลาเก้งจีน

เดิมเป็นศาลาโถงโล่ง มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า 2 หลัง ทั้งสองศาลาขนานทางเดินจากศาลาไปจนถึงทำน้ำไปพระวิหารหลวง มีการประดับตกแต่งด้วยปูนปั้นแบบของจีน

ศาลาท่าน้ำ

เป็นศาลโถงโล่งมีจำนวน 3 หลัง ลักษณะเป็นแบบก่ออิฐถือปูน मुखหน้าและ मुखข้างหลังเป็นแบบสถาปัตยกรรมไทย คือ มีช่อฟ้า ใบระกา ส่วน मुख ที่หันหน้าไปพระวิหารเป็นหลังคาแบบเก้งจีน ส่วนศาลาท่าน้ำอีก 2 หลังเป็นศาลาแบบไทยประเพณี คือ มีช่อฟ้า ใบระกา

วัดเทพธิดาราม

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) ทรงสถาปนาขึ้นเมื่อพ.ศ. 2379 เพื่อเฉลิมพระเกียรติแก่พระเจ้าลูกยาเธอ พระองค์หญิงวิลาสพระราชธิดาพระองค์ใหญ่ผู้ทรงพระสิริโฉม ซึ่งทรงพระเมตตาโปรดปรานอย่างยิ่งด้วยรับราชการใกล้ชิดพระองค์มาตลอด ในภายหลังทรงสถาปนาขึ้นทรงกรมเป็น “กรมหมื่นอัปสรสุดาเทพ” ในการก่อสร้างได้มีพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นภูมินทรภักดี (พระองค์เจ้าชายละครดาวัลย์) มาเป็นแม่กองหน่วยในการสร้าง ซึ่งรัชกาลที่ 3 ได้เสด็จพระราชดำเนินผูกพัทธสีมาด้วยพระองค์เอง จากนั้นได้พระราชทานนามว่า “วัดเทพธิดาราม” ซึ่งมีความหมายพ้องกับพระนาม กรมหมื่น “อัปสรสุดาเทพ” ที่ทรงมีส่วนร่วมในการบริจาคทรัพย์ส่วนพระองค์ในการสร้างวัดด้วย (นฤพร เสาวนิตย์, 2549 : 62)

ตัวอย่างลักษณะทางสถาปัตยกรรมจีนของวัดเทพธิดาราม

ฐาน ชั้นล่างรับอาคารทั้งหมดเป็นฐานสิงห์ไม่มีบัวลูกแก้ว ชั้นบนรับตัวห้องพระอุโบสถเป็นฐานสิงห์เช่นกัน แต่เป็นแบบมีบัวลูกแก้วอกไก่ พนักกระเบื้องติดกระเบื้องปฐดินเผาเคลือบสีเขียวแบบจีนทั้งด้านนอกและด้านใน บันไดชั้นล่างสูง 4 ชั้น ปูลูกนอนหินทรายจากจีน พนักพลสังข์ก่ออิฐประดับสันพนักด้วยหินทรายจีน แกะสลักโค้งตามแนวพนัก ปลายพนักตั้งเสาหินทรายจีนทรงสี่เหลี่ยม สลักยอดเสาเป็นรูปสิงโตจีน บันไดชั้นบนปูลูกนอนหินทรายจากเมืองจีนแทรกอยู่ระหว่างช่องประตู

หลังคา 3 ตับ 2 ชั้น หน้าจั่วก่ออิฐเต็มไม่มีชราหน้าจั่ว หรือ แบบกระเท่เซร หน้าบันส่วนบนประดับกระเบื้องดินเผาเคลือบสีเป็นรูปหงส์จีนสองตัวยืนหันหน้าเข้าหากัน ระหว่างหงส์สองตัวมีช่อดอกไม้รูปวงกลม อาจแสดงถึงสัญลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเกี่ยวกับผู้สร้าง พื้นภาพแทรกกรุปก้อนเมฆ และค้ำคาว กรอบด้านบนของหน้าบันทั้งสองส่วนประดับลายเฟื่องอุษุดอกไม้ห้อยลงมาตามแนวหน้ากระดาน แนวเสาลอยภายใน

ระเบียบด้านหน้าและด้านหลัง หลังคาเปลี่ยนชั้นตรงกับตำแหน่งผนังด้านสกัดของตัวห้องพระอุโบสถ ชั้นกันสาดโดยรอบไม่มีคันทวย

ฝ้าและเพดาน ภายนอกประดับด้วยลายฉลุปิดทองเป็นลายดาวแบบไทยประเพณี

ประตูและหน้าต่าง ประดับด้วยซุ้มปูนปั้นประดับกระจกสีลายพฤกษชาติแบบไบเทศ ลายดอกพุดตาน ในภาชนะคล้ายพาน บานประตูหน้าต่างภายนอกประดับลายรดน้ำเป็นภาพวิมานอัศจรรย์ประทับอยู่ภายใน สื่อถึงกรรมหมื่นอัศจรรย์เทพสุดา ตอนล่างของบานประตูเป็นภาพของกินรี และคนเดินป่า ส่วนตอนล่างของหน้าต่างเป็นภาพที่เล่าเรื่องรามเกียรติ์ ใต้ทับหลังเหนือประตูและหน้าต่างประดับด้วยลายฉลุปิดทองเป็นลายดาวแบบไทยประเพณี

ตัวอย่างสิ่งก่อสร้างโดยรอบที่สำคัญที่แสดงให้เห็นถึงสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในวัดเทพธิดาราม

ซุ้มเสมา ตั้งอยู่รอบพระอุโบสถ 4 มุม และ 4 ด้าน เป็นซุ้มทรงเทศ มีผังรูปสี่เหลี่ยมก่ออิฐถือปูนทาสีขาว หลังคาซุ้มลาดโค้งปูนปั้นลอนลูกฟูกคล้ายการปูกระเบื้องหลังคาแบบจีน ส่วนยอดเป็นคล้ายเสมาแท่ง ชั้นเรือนเจาะเป็นช่องซุ้มทะลุถึงกันทั้ง 4 ด้าน กรอบซุ้มปั้นลายดอกพุดตานประดับด้านบน ภายในตั้งใบเสมาจำหลักแผ่นหินชนวนซุ้มละ 1 ใบ ชูฐานบัวตั้งแต่ใต้ชั้นหลังคาลงมาถึงฐานเป็นแบบเทศ

พระปรารักษ์ ตั้งอยู่ที่มุมกำแพงรอบพระอุโบสถ 1 องค์ ทั้ง 4 ด้าน พระปรารักษ์ก่ออิฐถือปูนแต่ไม่ทาสีประดับลายปูนปั้นและกระเบื้องดินเผาเคลือบสี ตัวลายต่างๆเป็นปูนปั้นส่วนไส้ลายจะประดับด้วยกระเบื้อง ที่ชั้นเรือนธาตุทั้ง 4 ด้านมีซุ้มคูหา ภายในประดิษฐานเทวรูปท้าวจตุโลกบาลซุ้มละ 1 องค์ ได้แก่ ท้าวธตรฐ ท้าววิรุฬหก ท้าววิรูปักษ์ และท้าวกุเวร พระปรารักษ์ตั้งบนฐานประทักษิณที่ช่วยยกให้พระปรารักษ์ ทำให้อุสูงเด่นมากขึ้น

รูปสลักหินแบบจีน ลานรอบพระอุโบสถ ประดับด้วยแท่นฐานชามข้างซุ้มเสมาด้านหน้าพระอุโบสถ รวมทั้งรูปสลักหินแบบจีน ซึ่งมีทั้ง “เสาใต้” หรือเสาตะเกียงหิน และรูปคนในอิริยาบถต่างๆ ที่แกะสลักตามจินตนาการของช่างจีน ตึกดาหินผู้หญิง บางตัวเป็นรูปผู้หญิงแต่งตัวแบบไทย ซึ่งการตกแต่งนั้นจะไม่มีรูปนักรบเหมือนวัดอื่น ๆ เนื่องจากเป็นพระอารามหลวงสร้างเป็นเกียรติยศกรรมหมื่นอัศจรรย์สุดาเทพ ที่มีความหมายแสดงความเป็นผู้หญิง โดยหลีกเลี่ยงการตกแต่งรูปจำหลักนักรบ

ปัจจัยที่ทำให้รัชกาลที่ 3 ทรงโปรดศิลปกรรมจีน

จีนมีความสัมพันธ์กับไทยผ่านระบบบรรณาการมาตั้งแต่สุโขทัย จนกระทั่งสมัยต้นรัตนโกสินทร์ชาวจีนได้อพยพมาทำมาหากินและตั้งรกรากมากขึ้นเนื่องจากจีนมีปัญหาทางการเมือง และการเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้เกิดปัญหาคือประชาชนยากจนแร้นแค้น จึงให้ชาวจีนอพยพเข้ามาประกอบอาชีพต่างๆ เช่น กรรมกร แรงงาน บางคนก็นำเงินมาลงทุนทำกิจการต่างๆ ชุมชนในกรุงเทพฯ ที่ใหญ่ที่สุดในช่วงสมัยต้นรัตนโกสินทร์

ตอนต้น คือ สำหิง ถือเป็น China town แห่งแรก เป็นทั้งร้านค้า บ่อนการพนัน รั้ง้างเขียนหนังสือ แหล่งสถานบันเทิงเรีงรมย์ และที่พักอาศัยของชาวจีน (ศุภวรรณ ขวรัถยวงศ์, 2540 : 127) ซึ่งชาวจีนที่อพยพมาในไทย แบ่งเป็น 5 กลุ่มภาษา ได้แก่

ชาวจีนในประเทศไทยมี 5 กลุ่ม แต่ละกลุ่มนั้นมีที่มาจากภาษาท้องถิ่นแต่ละแห่ง ดังนี้

1.จีนฮกเกี้ยน อยู่มณฑลฟูเกี้ยนทางตอนใต้และทางตะวันออกของท้องถิ่นที่พูดภาษาแคะ ผู้อพยพส่วนใหญ่มาจากจังหวัดของ ฉวนโจว และ จางโจว (เรียกชาวจีนฮกเกี้ยนว่า ผู้เจี้ยนเหริน)

2.จีนแต้จิ๋ว มาจากทางตะวันออกเฉียงเหนือของมณฑลกวางตุ้ง บริเวณกลุ่มแม่น้ำฮั่น พวกแต้จิ๋วอาจย้ายมาอยู่ฟูเกี้ยนทางตอนใต้ตั้งแต่คริสต์ศตวรรษ 9 – 15 ส่วนมากอาศัยใน ฉวนโจว และที่อพยพมาในไทยส่วนมากมาจาก 6 อำเภอ ได้แก่ เตี้ยเอี้ย เท่งไฮ้ โผวเล่ง ก๊กเอี้ยะ และเหยี่ยวเพ็ง ซึ่งเป็นบริเวณริมชายทะเลและปากแม่น้ำฮั่น (เรียกชาวจีนแต้จิ๋วว่า ฟูเหล่า)

3.จีนกวางตุ้ง มาจากตอนกลางของมณฑลกวางตุ้งไปจนถึงทางตะวันออกของมณฑลกวางสี จีนกวางตุ้งเป็นกลุ่มภาษาที่ใหญ่ที่สุดในจีนตอนใต้ อาศัยหนาแน่นบริเวณแม่น้ำซีเกียงจูเจียง (เรียกชาวจีนกวางตุ้งว่า กว่างผู้เหริน)

4.จีนแคะ ตั้งถิ่นฐานทางตะวันออกเฉียงเหนือของฉวนโจว ติดต่อไปถึงปลายตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลของฟูเกี้ยน ผ่านมณฑลกวางตุ้งทางตอนเหนือ แผลขยายไปจนถึงมณฑลกวางสีตะวันออกและรวมถึงภาคใต้สุดของมณฑลเกียงสีและมณฑลฮุนาน (เรียกชาวจีนแคะว่า เค่อเหริน)

5.จีนไหหลำ อาศัยอยู่ที่ราบและบริเวณชายฝั่งทะเลของเกาะไหหลำ ผู้อพยพมาอยู่รุ่นแรกสุดส่วนใหญ่มาจากมณฑลฟูเกี้ยนทางตอนใต้ อาศัยบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือของเกาะ แถวเหวินซาง และฉงซา (เรียกชาวจีนไหหลำว่า ไท่หนานเหริน)

ชาวจีนที่เข้ามา ก็ประกอบอาชีพพ่อค้าเป็นส่วนใหญ่ เนื่องจากชาวจีนมีความชำนาญการค้าขาย และการเดินเรือทางทะเล จึงใช้ความชำนาญนี้ ร่วมกับราชสำนักในการทำกิจการการค้ากับต่างประเทศ บทบาทของชาวจีนในด้านการค้ากับต่างประเทศมีการแบ่งออกได้หลายด้าน ได้แก่

1.การต่อเรือสินค้า

การสร้างเรือสินค้านิยมทำริมฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา โดยเฉพาะบริเวณตั้งแต่ปากคลองผดุงกรุงเกษมจนถึงบางคอแหลม เมืองชายฝั่งทะเลทั้งทางตะวันออกและทางภาคใต้ เช่น จันทบุรี นครศรีธรรมราช สงขลา ปัตตานี อยู่ต่อเรือเหล่านี้มีทั้งอยู่ต่อเรือหลวง และเอกชน ซึ่งมีการใช้เรือสินค้าแบบจีน บางลำมีชาวจีนเป็นเจ้าของ แต่ส่วนใหญ่เรือสินค้าไทยเป็นของชาวจีนที่สร้างในไทย การต่อเรือในช่วงแรกเมื่อพ.ศ. 2325 ใช้แรงงานไทย ส่วนชาวจีนเป็นคนออกแบบและควบคุมงาน เรือสำเภาที่ต่อในไทยใช้ไม้ที่มีคุณภาพดี ทนทาน และราคาถูก เช่น ไม้ตะเคียนทอง ไม้สัก และไม้เคี่ยม การต่อเรือในไทยจึงมีราคาถูกกว่าการต่อเรือที่จีน

ประมาณ 50 ถึง 100 เปอร์เซ็นต์ ต่อมาการต่อเรือสินค้าในไทยได้รับการปรับปรุง เนื่องจากมีชาวอังกฤษมาควบคุมและฝึกสอนชาวจีน ซึ่งช่างผู้ชำนาญได้รับการฝึกฝนมาจากต่างประเทศ และเป็นกรรมกรในการต่อเรือ

การต่อเรือในช่วงต้นสมัยรัตนโกสินทร์นั้นอยู่ใต้อิทธิพลจีน จะเห็นได้จากเรือสินค้าในช่วงรัชกาลที่ 1 และ รัชกาลที่ 2 ใช้เรือแบบแต่จีว ซึ่งเป็นเรือขนาดใหญ่บรรทุกสินค้าได้จำนวนมาก

ช่วงรัชกาลที่ 1 นิยมต่อเรือแบบกั้งตั้ง หรือว่า กวางตั้ง ของจีน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 มีมิชชันนารี กุศสลาฟ (เรื่องเดียวกัน : 157) ได้กล่าวถึงเรือสินค้าที่ทำการค้าขายระหว่างไทยกับจีน เรียกว่า ปักเตาซุน หรือว่า แป๊ะเต่าจูน แปลว่า เรือหัวขาว เรือสินค้าของไทยเป็นแบบเรือของชาวจีน แต่จะแตกต่างกันตรงสีหัวเรือ เช่น เรือไทยทาหัวเรือสีขาว เรือแต่จีวทาหัวเรือสีแดง และเรือฮกเกี้ยนทาหัวเรือสีเขียว ต่อมานำเรือกำปั่นแบบฝรั่งมาใช้ มีรูปร่างเพียว มีความเร็วกว่าเรือสำเภาแบบจีน ประหยัดค่าใช้จ่ายและเวลาเดินทางได้มากกว่า ในช่วงรัชกาลที่ 3 และรัชกาลที่ 4 มีการต่อเรือแบบผสมผสานหัวเรือเป็นสำเภาแบบจีน เสากลางและท้ายนั้นเป็นกำปั่นแบบฝรั่ง และเรือผสมแบบนี้เท่านี้ถึงจะได้รับอนุญาตจากจีนให้เข้าไปติดต่อค้าขายได้

2. การเดินเรือสินค้า

ชาวจีนไม่เพียงแต่เป็นผู้ต่อเรือสินค้าในการติดต่อค้าขายกับต่างประเทศเท่านั้น แต่ราชสำนักและเอกชนไทยยังคงต้องพึ่งพาชาวจีนในการเดินเรือสินค้า แม้กระทั่งการเดินเรือภายในประเทศ เพราะคนไทยไม่ชำนาญการเดินเรือทางทะเล เรือสินค้าที่ออกไปในระยะไกลๆ บางครั้งใช้ลูกเรือชาวไทยร่วมกับชาวจีน แต่ถ้าจะต้องเดินทางไกลใช้ความสามารถสูง ก็จะใช้ลูกเรือชาวจีนทั้งหมด เพราะชาวจีนเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ทางการเรือและการเดินเรือทางทะเล และยังมีสิทธิ์นำสินค้าไปขายตามเมืองท่าในประเทศจีนได้ทุกเมื่อ แต่คนไทยสามารถที่ค้าขายที่กวางตุ้งได้เพียงแห่งเดียว

3. การเป็นพ่อค้า

ชาวจีนที่อพยพอยู่ต่างแดนจะทำการค้าได้ดีกว่าคนพื้นเมืองในที่ต่างๆ เนื่องจากชาวจีนมีความชำนาญ ความรู้ ความสามารถเพื่อเข้ามาหาผลประโยชน์ให้ตน ซึ่งการเดินเรือส่งสินค้าไปต่างประเทศของรัฐบาลและเอกชนไทยใช้ชาวจีนในการจัดการการค้า การเดินเรือ ทำหน้าที่เป็นพ่อค้าดำเนินกิจการการค้ากับต่างประเทศ อีกทั้งยังรู้ราคาสินค้าได้ดีกว่าคนไทย ซึ่งชาวจีนทำหน้าที่เป็นพ่อค้าหาสินค้าจัดส่งไปต่างประเทศ เช่น พ่อค้าผู้ผูกขาดสินค้าแทนรัฐบาล นอกจากนี้ยังเป็นตัวแทนในการส่งสินค้าจากต่างประเทศเข้ามาอีกด้วย โดยชาวจีนเป็นตัวแทนทางการค้าของกษัตริย์ เจ้านาย และขุนนางไทย และทำหน้าที่การค้าให้กับราชสำนักไทยแล้ว ชาวจีนได้รับจ้างทำการค้าแทนเจ้านายและขุนนางไทยด้วย

พ่อค้าชาวจีนเป็นผู้กำหนดราคาสินค้า ทำให้การค้าขึ้นได้กำไรเป็นอย่างมาก ซึ่งชาวไทยไม่มีความรู้ ความชำนาญพอ จึงต้องมีการอาศัยชาวจีนตลอดมา ดังนั้นบทบาทพ่อค้าของชาวจีน ก่อให้เกิดประโยชน์หลายประการ ดังนี้

ประการแรก ทำให้การค้าของรัฐบาลขยายตัวมากขึ้น (มัลลิกา เรื่องระพี, 2518 : 37)

ประการที่สอง ทำให้ระบบเงินตราหมุนเวียนภายในประเทศอยู่เสมอ (เรื่องเดียวกัน : 38)

ประการที่สาม ทำให้ระบบเงินตราหมุนเวียนจากพ่อค้าไปสู่ราษฎรผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม (เรื่องเดียวกัน : 39)

นอกจากบทบาททั้ง 3 ประการที่กล่าวมา ชาวจีนยังมีส่วนช่วยในการเข้ามาเป็นช่างฝีมือในช่วงสมัยต้นรัตนโกสินทร์ ไม่ใช่แค่เพียงเหตุผลทางเศรษฐกิจ แต่ต้องการช่างชาวจีนที่ชำนาญในการช่วยสร้างบ้านเมืองเพื่อมาบูรณะปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม ช่างในสมัยรัชกาลที่ 1 ยังเป็นช่างที่หัดใหม่ แต่พอสมัยรัชกาลที่ 2 และรัชกาลที่ 3 ช่างเหล่านี้ก็ได้ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงฝีมือที่ดีขึ้น จึงได้เกิดความคิดพลิกแพลงของศิลปกรรมไทยที่ผิดแปลกไปจากสมัยอยุธยา (เรื่องเดียวกัน : 179)

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) การค้าขายในประเทศได้เริ่มขยายตัว และชาวจีนเข้ามาเริ่มมีบทบาทในการค้าขาย ทำให้การค้าภายในของกรุงเทพฯ ช่วงต้นรัตนโกสินทร์มีความคึกคัก ดังนั้นเองจึงทำให้พระองค์ทรงคุ้นเคยกับสินค้าของจีน เหตุที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากพระองค์ได้พบเห็น ศิลปวัตถุ เช่น เครื่องแกะสลัก เครื่องกระเบื้องเคลือบชนิดต่างๆ ประกอบกับพ่อค้าจีนทูลเกล้าฯ ถวายสินค้าศิลปวัตถุที่ได้จากจีนจำนวนมาก เช่น การก่อสร้างที่พักอาศัย และสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา (ศาลเจ้า) พระองค์ทรงคิดว่ามีควมสวยงาม ซึ่งแตกต่างจากศิลปะการก่อสร้างแบบไทย โดยส่วนมากอาคารของคนจีนจะสร้างด้วยเครื่องก่ออิฐถือปูนที่สามารถทนสภาพดินฟ้าอากาศได้มากกว่าอาคารที่ทำจากไม้ พระองค์ทรงตระหนักเรื่องในเรื่องนี้ จึงให้โปรดสร้างและปฏิสังขรณ์โบสถ์และวิหาร โดยดัดแปลงเฉพาะหน้าบันที่ทำด้วยไม้เปลี่ยนเป็นงานก่ออิฐถือปูนทำเลียนแบบจีน ทำให้โบสถ์และวิหารมีความแข็งแรงคงทนยิ่งขึ้นมากกว่าการสร้างแบบประเพณีเดิมของไทย พระองค์ได้โปรดฯ ให้นำแบบศิลปะจีนมาประยุกต์กับงานสถาปัตยกรรมไทย จนเกิดเป็น “งานสถาปัตยกรรมแบบใหม่ที่สร้างเลียนแบบจีนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสร้างขึ้นตามแบบพระราชานิยมของพระองค์ท่าน” (ไขแสง ศุขะวัฒน์, 2525 : 71) เมื่อครั้งที่ทรงโปรดให้บูรณปฏิสังขรณ์พระอารามต่างๆ ได้ทรงพิจารณาเห็นถึงศิลปะวัตถุของจีน ที่สามารถนำไปประกอบกับงานสถาปัตยกรรม ก็ได้ถวายสิ่งนี้เป็นพระพุทธรูปฯ เพื่อนำไปใช้ตกแต่งโบสถ์ วิหาร ตลอดจนบริเวณของพระอาราม (ณัฐวัตร จินรัตน์, 2546 : 60)

สรุปบทความวิจัย

บทความวิจัยเรื่อง อิทธิพลศิลปะจีนสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 3) : กรณีศึกษาวัดราชโอรสาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดเทพธิดาราม นี้เป็นการศึกษาที่มาของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบสถาปัตยกรรมมาเป็นแบบพระราชานิยมและศึกษาลักษณะศิลปะจีน ด้านสถาปัตยกรรม ซึ่งผู้ศึกษาได้เลือกทั้ง 3 วัดนี้ เนื่องจากเป็นวัดที่ถูกสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์แบบพระราชานิยมในสมัยรัชกาลที่ 3 ถือเป็นวัดนอกอย่าง มีความแตกต่างจากวัดในยุคก่อน ๆ และมีข้อสังเกตสำคัญในแง่ของประวัติศาสตร์ ทำให้ผู้ศึกษามีความสนใจ และได้ประเด็นสำคัญ ดังนี้

สถาปัตยกรรมในช่วงก่อนสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการใช้รูปแบบประเพณีนิยม โดยการนำเอาภูมิปัญญา ความรู้ต่าง ๆ ที่สืบทอดเนื่องมาจากอยุธยาตอนปลายมาใช้ จะเห็นได้จากช่วงสมัยรัชกาลที่ 1 ที่มีการสถาปนา บ้านเมือง ปราสาทราชมณฑลเศียร และวัดวาอารามใหม่ แต่ยังคงใช้รูปแบบเดิม เพราะต้องการที่จะย้อนไปให้ เหมือนสมัยอยุธยาตอนปลาย โดยมีอุดมคติร่วมยุคสมัยคือ “ครึ่งบ้านเมืองดี” เพื่อปลอบขวัญราษฎรให้เป็น เหมือนเดิม เริ่มเข้าสู่สมัยรัชกาลที่ 2 บ้านเมืองยังมีสภาพที่ดี จึงไม่เห็นการเปลี่ยนแปลงอะไรมากนัก เข้าสู่ช่วง ปลายรัชกาลที่ 2 ได้เริ่มทำการค้าขายกับต่างชาติมากขึ้นทำให้มีการถ่ายทอดความรู้ พฤติกรรม วัฒนธรรม ต่างชาติ ซึ่งชาวจีนก็ได้อพยพเข้ามาเพื่อประกอบอาชีพ โดยเฉพาะพ่อค้า อาจมีการซื้อขายแลกเปลี่ยนศิลปวัตถุ ที่ทำให้เกิดความนิยมชื่นชอบในศิลปะจีน ประกอบกับมีช่างชาวจีนเข้ามาเป็นช่างฝีมือในไทย ซึ่งถือว่าเป็น จุดเริ่มต้นในการเกิดรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบใหม่เกิดขึ้น เมื่อเข้าสู่ช่วงสมัยรัชกาลที่ 3 เป็นช่วงที่เรียก สถาปัตยกรรมแบบใหม่ได้ว่า “พระราชนิยม” รัชกาลที่ 3 พระองค์ทรงมีความชื่นชอบในงานช่าง งานศิลปะจีน กอปรกับพระองค์ชอบทำนุบำรุงศาสนาโดยการร่วมสร้างวัดวาอาราม จึงได้นำศิลปกรรมแบบจีนมาประยุกต์ และปรับปรุงใช้เป็นประโยชน์กับสถาปัตยกรรมไทย ทำให้งานช่างทุกสาขามาความรุ่งเรืองมากในสมัยนี้

ลักษณะของงานสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมนี้ รัชกาลที่ 3 ทรงเล็งเห็นถึงการใช้สอย เพื่อให้อยู่ นานและคงทน พระองค์จึงได้แนวคิดในการก่อสร้างแบบก่ออิฐถือปูน จากเดิมที่เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรม แบบประเพณีเดิมจะใช้ไม้ในการสร้างหน้าบัน และตัวอาคาร ทั้ง 3 วัด คือ วัดราชโอรสาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดเทพธิดาราม ที่ยกตัวอย่างนี้ได้สร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 โบสถ์วิหาร เสาเป็นการก่อ อิฐถือปูน ชุ่มประตู่ หน้าต่างเป็นแบบปูนปั้นทรงต่าง ๆ มีการประดับตกแต่งอาคารด้วยลวดลายแบบมงคลจีน ผั่งภายในเป็นภาพวรรณคดีจีน ส่วนของหลังคาต่างจากเดิมคือเป็นแบบทรงซ้อนกันเป็นชั้นทำจากกระเบื้อง แบ่งหลังคาออกเป็นส่วน ๆ หน้าบันก่ออิฐถือปูนประดับด้วยกระเบื้องเคลือบ ไม่มีการประดับช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์เหมือนแบบเดิม นอกจากนี้การประดับตกแต่งภายในวัดก็มีการใช้รูปภาพมงคลต่าง ๆ มาสะท้อนให้ เห็นปรัชญา คติความเชื่อของชาวจีน ที่เชื่อว่าการเข้าวัดมาเห็นรูปสัญลักษณ์จีน ก็คือแทนการให้พรไปใน ทางอ้อมแล้ว ซึ่งลักษณะดังกล่าวนี้เป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมที่ไม่เคยมีมาก่อนสมัยรัชกาลที่ 3 การสร้างวัดให้ เป็นแบบพระราชนิยมนี้ เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัดนอกอย่าง

บรรณานุกรม

หนังสือและเอกสารสิ่งตีพิมพ์

- กฤษณา หงษ์อุเทน. (2561). **ปฐมบทแห่งสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในประเทศไทย**. วารสารวิจัยศิลป 2, 10.
- ไขแสง สุขะวัฒน์. (2525). **วัดพุทธศาสนาที่ได้รับอิทธิพลศิลปะจีนในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์**.
กรุงเทพฯ : มุลนิธิเจมส์ ทอมป์สัน.
- ชาติรี ประภิตนทการ. (2556). **ศิลปะ-สถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 1 แนวคิด คติสัญลักษณ์ และ
ความหมายทางสังคมยุคต้นรัตนโกสินทร์**. วารสารวิจัยศิลป 1, 248.
- ณัฐวัตร จินรัตน์. (2546). **การออกแบบสถาปัตยกรรมแบบพระราชนิยมในรัชกาลที่ 3 (ศึกษาเฉพาะเขต
พุทธาวาสของพระอารามหลวงที่สร้างขึ้นในสมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา
บัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นพรัตน์ ถาวรศิริภัทร. (2551). **การศึกษาการออกแบบสถาปัตยกรรมเขตพุทธาวาส วัดกัลยาณมิตร**.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นฤพร เสาวนิตย์. (2549) **รูปแบบสถาปัตยกรรมพระอารามหลวงในพุทธศาสนาที่สร้างและ
บูรณปฏิสังขรณ์ในช่วงรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 แห่งกรุง
รัตนโกสินทร์ในเขตกรุงเทพฯและปริมณฑล**. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาสถาปัตยกรรม, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มัลลิกา เรืองระพี. (2518) **บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคมและศิลปกรรมไทย สมัย
รัชกาลที่ ๑ ถึงรัชกาลที่ ๔ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศุภวรรณ ชวรัตน์วงศ์. (2540). **บทบาทของชาวจีนในไทยตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัชกาลที่ 3
แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2172 – 2394**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมใจ นิ่มเล็ก. (2530). **ลักษณะเฉพาะของสถาปัตยกรรมสมัยอยุธยาตอนปลาย**. หน้าจั่ว 7, 2.
- อภิเศก เทพคุณ. (2535). **การการศึกษาศิลปกรรมแบบพระราชนิยมในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้า
เจ้าอยู่หัว**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาโบราณคดีสมัยประวัติศาสตร์, มหาวิทยาลัย
ศิลปากร.

สื่อออนไลน์

ธนภัทร ลิ้มหัตถ์กุล. (2562). **วัดราชโอรสาราม**. เข้าถึงเมื่อ เข้าถึงได้จาก

https://readthecloud.co/wat-ratchaorasaram/?doing_wp_cron

เรื่องราวสถาปัตยกรรม. (ม.ป.ป.). **สถาปัตยกรรมอยุธยา**. เข้าถึงเมื่อ เข้าถึงได้จาก

<https://storiesofarchitectureblog.wordpress.com/2016/12/06/>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ - นามสกุล	นางสาวดลณภัส ศรีสิงห์
วัน เดือน ปีเกิด	19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539
ที่อยู่ปัจจุบัน	109/687 เดอะทรัสต์คอนโดแกมวงศ์วาน ถนนงามวงศ์วาน ตำบล บางเขน อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 11000
ประวัติการศึกษา	
2555 – 2557	ระดับมัธยมศึกษา โรงเรียนโยธินบูรณะ
2559 – 2562	ระดับปริญญาตรีคณะอักษรศาสตร์สาขาเอเชียศึกษา มหาวิทยาลัย ศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม

แบบโอนลิขสิทธิ์ภาคนิพนธ์

สาขาเอเชียศึกษา คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ข้าพเจ้า นางสาวดลณภัส ศรีสิงห์

นักศึกษาชั้นปี ที่ 4 วิชาเอกเอเชียศึกษา ภาษาเลือกภาษาจีน

ภาคนิพนธ์ อิทธิพลศิลปะจีนในสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 3 กรณีศึกษา : วัด
ราชโอรสาราม วัดกัลยาณมิตร และวัดเทพธิดาราม

ชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาภาคนิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วรพร ภู่งศ์พันธ์ุ์

ที่อยู่ติดต่อได้ภายหลังสำเร็จการศึกษา 109/687 เดอะทรัสต์คอนโดแกมวงศ์วาน ถนนงามวงศ์-วาน
ตำบลบางเขน อำเภอเมืองนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี 1100

หมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้ 0638676251

ลิขสิทธิ์ของภาคนิพนธ์อันเป็นผลจากการศึกษาเล่าเรียน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรระดับปริญญา
บัณฑิต ข้าพเจ้ายินดีโอนลิขสิทธิ์ตามมาตรา 17 วรรค2แห่ง พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์พ.ศ. 2537 เป็นของคณะ
อักษรศาสตร์มหาวิทยาลัยศิลปากรโดยมีกำหนดตลอดอายุคุ้มครองสิทธิ์

ลงนามผู้โอน.....

(นางสาวดลณภัส ศรีสิงห์)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

ลงนามผู้รับโอน.....

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....